

Перспективою подальших розвідок даної проблеми є розкриття змісту можливих негативних наслідків у (політичній, економічній, соціальній, екологічній, військовій сфері) за відсутності ефективного цивільного контролю над правоохоронними органами в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України. - 1996. - № 30.
2. Закон України про основи національної безпеки України. - Режим доступу : www.rada.gov.ua
3. Закон України про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави. - Режим доступу : www.rada.gov.ua
4. Мельник М. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність / М. Мельник, М. Хавронюк. - К., 2002. - С. 23.
5. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. - К. : НІСД, 2010. - 288 с.

Юрій Царьов,

кандидат психологічних наук,

старший науковий співробітник,

професор кафедри Національної академії

Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького

Особливості формування сучасної системи державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону України

У статті досліджено основні етапи формування національної системи державного управління з метою завершення договірно-правового оформлення державного кордону України.

Ключові слова: національна система державного управління, договірно-правове оформлення державного кордону.

In the article the basic yssledovany National етапы generating system of state management with a view to the completion dohovorno legal clearance of state border Ukraine.

Key words: a national system of state management, the legal dohovorno-clearance of state border.

Постановка проблеми. Переговорний процес із завершення договірно-правового оформлення державного кордону України, розмежування її

континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони упродовж багатьох років залишається одним із стратегічних завдань для органів державної влади. На сьогодні суттєвою загрозою для національної безпеки України є незавершеність договірно-правового оформлення більшості ділянок державного кордону України, що становить майже 65% від його загальної протяжності. Передусім це стосується новітніх кордонів України з колишніми радянськими республіками: Російською Федерацією, Республікою Білорусь та Республікою Молдова.

Упродовж останніх років немає суттєвого прогресу з питань завершення делімітації та демаркації державного кордону України. Це є наслідком деструктивної позиції суміжних держав, яка використовується ними з метою перегляду лінії адміністративного розподілу між республіками колишнього СРСР на свою користь. Водночас за двадцять років незалежності України не створено ефективних національних механізмів державного управління, що давали б змогу опрацювати консолідовану державну позицію з питань договірно-правового оформлення кордону та забезпечити належну координацію і взаємодію органів державної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про нагальну потребу створення сучасних та дієвих механізмів державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону України.

Мета статті - проаналізувати особливості формування системи державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону України за сучасних умов державотворення.

Виклад основного матеріалу. Набуття Україною державної незалежності визначило одним із пріоритетних завдань формування концептуальних засад зовнішньої політики в умовах багатополярності й актуалізації світових глобальних викликів та загроз. Реалізацію національної зовнішньополітичної стратегії було спрямовано на забезпечення гарантій суверенітету, територіальної цілісності, розширення формату євроатлантичного співробітництва, а також врегулювання питань договірно-правового оформлення. Сучасними нормами міжнародного права визначено усталені механізми та процедури, що спрямовані на врегулювання питань договірно-правового оформлення кордону державою, що здобула незалежність.

Як свідчить історичний досвід, одним із перших нормативних актів був Закон України "Про правонаступництво України" [1] від 12 вересня 1991 р. Відповідно до ст. 5 зазначеного нормативного документа державний кордон СРСР, що відмежовував територію України від інших держав, та кордон між Українською РСР і Білоруською РСР, РРФСР, Республікою Молдова за станом на 16 липня 1990 р. Верховною Радою України було оголошено державним кордоном України.

У подальшому в Україні було створено певну систему державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону. Зазна-

чена система державного управління ґрунтується на дотриманні міжнародних нормативно-правових актів, національного законодавства та спрямована на захист національних інтересів у прикордонній сфері.

Стратегічною метою договірно-правового оформлення державного кордону України було створення ефективних механізмів державного управління, що спрямовані на:

- забезпечення скоординованої діяльності компетентних органів державної влади України з питань договірно-правового оформлення державного кордону;
- ефективну реалізацію стратегії переговорного процесу з питань договірно-правового оформлення державного кордону;
- мінімізацію можливих негативних наслідків національним інтересам держави у сфері безпеки державного кордону.

Завдяки вжитим заходам сучасна система державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону України забезпечує:

- 1) територіальну цілісність та суверенітет держави;
- 2) реалізацію політики національної безпеки у сфері державних кордонів;
- 3) підтримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;
- 4) здійснення комплексних заходів щодо забезпечення непорушності (недоторканності) державних кордонів;
- 5) мирне врегулювання прикордонних інцидентів та конфліктних ситуацій на державному кордоні із суміжними державами;
- 6) дотримання прав та свобод громадян при перетинанні державного кордону;
- 7) розвиток конструктивних та ділових взаємовідносин із суміжними країнами як у двосторонньому, так і в багатосторонньому форматах.

Розглядаючи історичні аспекти становлення сучасної системи державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону, зазначимо основні ключові етапи її розвитку.

На першому етапі механізми державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону України були спрямовані на визнання існуючої за радянських часів лінії державного кордону з Республікою Польща, Угорською Республікою та Словацькою Республікою лінією державного кордону незалежної України із зазначеними країнами.

Зазначимо, що перший етап становлення системи державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону був найбільш успішним та логічно завершеним. За його результатами:

- укладено міждержавні договори з Республікою Польща, Угорською Республікою та Словацькою Республікою про режим кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань. Документами було юридично визнано проходження лінії державного кордону відповідно до прото-

колів-описів проходження лінії державного кордону, що є невід'ємною частиною вищезазначених міжнародних договорів;

- започатковано роботу спільних прикордонних комісій із перевірки (огляду) проходження лінії державного кордону;

- з метою дотримання режиму державного кордону, розгляду прикордонних інцидентів та конфліктних ситуацій на спільних ділянках державного кордону створено інститут Прикордонних Уповноважених.

На другому етапі становлення сучасної системи державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону механізми державного управління були спрямовані на:

- 1) нормативно-правове врегулювання питань делімітації спільних ділянок державного кордону з Російською Федерацією, Республікою Білорусь та Республікою Молдова;

- 2) розмежування морських просторів у Чорному та Азовському морях та Керченській протоці;

- 3) врегулювання питань договірно-правового оформлення україно-румунської ділянки державного кордону.

Зазначимо, що завдання другого етапу становлення системи державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону було виконано частково. Так, завдяки реалізації комплексу політико-дипломатичних заходів вдалося:

- завершити делімітацію україно-молдовського державного кордону та за її результатами укласти Договір між Україною і Республікою Молдова про державний кордон від 18 серпня 1999 р. [2]. У подальшому цей нормативний акт було ратифіковано Верховною Радою України та парламентом Республіки Молдова;

- завершити делімітацію україно-російського державного кордону та за її результатами укласти Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон від 28 січня 2003 р. [3], що ратифікований Сторонами;

- укласти Договір між Україною і Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань від 17 червня 2003 р. [4], що на сьогодні ратифікований обома державами.

Водночас не вдалося завершити делімітацію україно-білоруського державного кордону внаслідок неконструктивної політики білоруської сторони. На сьогодні білоруська сторона не провела відповідні внутрішньодержавні процедури щодо ратифікації та набуття чинності Договором між Україною та Республікою Білорусь про державний кордон, який було укладено ще 12 травня 1997 р. [5] і ратифіковано Верховною Радою України 18 липня 1997 р. Слід зазначити, що в 2010 р. Національними Зборами Республіки

Білорусь було ратифіковано Договір між Україною та Республікою Білорусь про державний кордон, однак у подальшому білоруська сторона призупинила обмін ратифікаційними грамотами після завершення процедури ратифікації та набрання чинності зазначеного Договору.

За часів незалежності України маємо досвід урегулювання питань розмежування континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони у Міжнародному суді ООН. Так, питання делімітації морських просторів України та Румунії у Чорному морі врегульовано рішенням Міжнародного суду ООН від 3 лютого 2009 р., яке є остаточним і обов'язковим для виконання Сторонами [6].

Залишається сьогодні не врегульованим питання з Російською Федерацією щодо розмежування морських просторів у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці. Так, триваючий з 1996 р. переговорний процес між делегаціями України та Російської Федерації з питань Азово-Керченського врегулювання не дав позитивних результатів, а позиції Сторін залишились практично без змін. Основна причина - небажання російської сторони визнати адміністративний кордон між колишніми радянськими республіками УРСР та РРФСР як державний кордон між Україною і Російською Федерацією. На нашу думку, Україна і Російська Федерація вичерпали всі аргументи в переговорному процесі з питань Азово-Керченського врегулювання в двосторонньому форматі. Питання потребує політичного врегулювання на рівні глав держав або розгляду у форматі роботи Міжнародного суду ООН.

На третьому етапі становлення сучасної системи державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону механізми державного управління були спрямовані на:

1) завершення договірно-правового оформлення україно-молдовського державного кордону (протяжність - 1222 км). Слід зазначити, що в цій роботі досягнуто певного прогресу, що дало змогу завершити демаркацію більшої частини спільного державного кордону. Зазначена робота триває з 2002 р., за її результатами повністю завершено демаркацію на північній (у межах Чернівецької та Вінницької областей) та південній (у межах Одеської області) ділянках спільного державного кордону. Завдяки спільним політико-дипломатичним зусиллям з 2010 р. започатковано активні роботи із винесення лінії державного кордону на Придністровській ділянці україно-молдовського державного кордону, що не вдавалось зробити впродовж тривалого часу. Наразі на експертному рівні опрацьовується проект договору про режим україно-молдовського державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань, що має нормативно закріпити завершення переговорного процесу з питань договірно-правового оформлення україно-молдовського державного кордону;

2) започаткування демаркації сухопутної ділянки українсько-російського державного кордону (протяжність - 1994 км). Зазначимо, що незважаючи на те, що питання делімітації спільного державного кордону було врегульоване між Україною і Російською Федерацією ще в 2003 р., російська сторона постійно зволікала із започаткуванням демаркації кордону. Демонструючи добру волю, Президент України ще в 2006 р. призначив українську частину спільної україно-російської демаркаційної комісії. Однак практичні роботи з демаркації розпочались лише в 2010 р. після укладення міждержавної Угоди про демаркацію україно-російського державного кордону від 17 травня 2010 р. На сьогодні зазначений процес триває дуже повільно внаслідок того, що російська сторона постійно наголошує на відсутності необхідного фінансування в головних виконавців робіт з демаркації кордону;

3) створення спільної україно-білоруської демаркаційної комісії та започаткування практичних робіт з демаркації спільного державного кордону (протяжність - 1084 км). Як уже було зазначено, на сьогодні це практично заблоковано, незважаючи на домовленості, що були досягнуті під час офіційного візиту Президента Республіки Білорусь до України 4-6 листопада 2011 р. У форматі зазначеного візиту глави держав обговорили питання договірно-правового оформлення українсько-білоруського державного кордону. За результатами переговорів білоруська сторона заявила, що питання завершення процесу договірно-правового оформлення кордону між Україною і Республікою Білорусь будуть урегульовані найближчим часом.

Аналізуючи динаміку переговорного процесу, маємо підстави стверджувати, що Російська Федерація та Республіка Білорусь не зацікавлені в інтенсифікації переговорного процесу з питань завершення договірно-правового оформлення державних кордонів з Україною та вважають ці питання другорядними. Водночас намагання представників України у форматі переговорного процесу досягти позитивних результатів із питань договірно-правового оформлення часто нівелюється деструктивною позицією зазначених держав.

Цілком очевидно, що така позиція суміжних держав має на меті:

- зашкодити суверенітету та територіальній цілісності України;
- здійснити територіальне розмежування з Україною на свою користь;
- зашкодити реалізації європейських прагнень України;
- погіршити міжнародний імідж України як надійного міжнародного партнера та регіонального лідера;
- не допустити участі нашої держави в колективних структурах безпеки;
- суттєво політизувати та загострити питання договірно-правового оформлення державного кордону в громадянському суспільстві.

Сьогодні така політика становить серйозну загрозу для національної безпеки України та призводить до суттєвої втрати позитивного міжнародного іміджу держави. Враховуючи вищенаведене, актуальним питанням

реалізації зовнішньополітичного курсу України є прискорення процесу делімітації та демаркації державного кордону України як один із основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України.

На сучасному етапі державотворення ключовою загрозою у сфері договірно-правового оформлення державного кордону є недосконалість системи державного управління та неспроможність органів державної влади ефективно протидіяти сучасним викликам та загрозам у цій сфері. Нагальною є потреба формування сучасної системи державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону. Її головною метою має стати визначення комплексу базових положень з метою формування й імплементації механізмів державного управління в зовнішньополітичній сфері, спрямованих на завершення процесу договірно-правового оформлення державного кордону.

На організаційному рівні це передбачає визначення геополітичних пріоритетів, чіткого усвідомлення органами державної влади ролі та місця України в регіональному і глобальному геополітичному просторі.

Остаточною метою процесу має стати формування засад ефективного державного управління та створення підвалин системи стійкої й регульованої державної політики у сфері договірно-правового оформлення державного кордону, здатної ефективно протидіяти сучасним викликам та загрозам.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що формування ефективної національної системи державного управління у сфері договірно-правового оформлення є стратегічним завданням національної безпеки України і потребує удосконалення механізмів державного управління з метою формування ефективної державної політики у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Закон України про правонаступництво України // Відом. Верхов. Ради України. - 1991. - № 46.
2. Договір між Україною і Республікою Молдова про державний кордон від 18 серп. 1999 р. // Офіц. вісн. України. - 2007. - 7 груд. - № 90.
3. Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон. - Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
4. Договір між Україною і Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань. - Режим доступу : http://www.search.ligazakon.ua>1_doc2.nsf/link1/MU03306.html
5. Договір між Україною і Республікою Білорусь про державний кордон від 12 трав. 1997 р. / Договір ратифіковано Законом України № 491/97-ВР від 18 лип. 1997 р. - Режим доступу : http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=112_004

б. Рішення Міжнародного суду ООН від 3 лют. 2009 р. - Режим доступу : <http://www.ПРАВДА.com.ua>

7. *Нижник Н. Р.* Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, О. А. Машков. - К., 1998. - 160 с.

Руслан Жмудський,
*аспірант кафедри державної політики
та управління політичними процесами НАДУ,
економіст 1-ї категорії Управління
інвестиційної та кредитної політики НЕК "Укренерго"*

Джерельна база дослідження проблем відповідальності

У статті проаналізовано джерельну базу вивчення проблеми відповідальності. Окреслено поняття відповідальності, що виникає в політичному дискурсі щодо облаштування політичного життя. Визначено фактори, що впливають на формування відповідальності. Зокрема, серед зовнішніх факторів виділено впливи політичної ситуації, законодавчого та інституційного забезпечення, суспільних інтересів.

Ключові слова: джерельна база, відповідальність, моральний індивід, адміністративна діяльність, вітчизняні політичні традиції.

In the article analyzed literature related to problem of responsibility. It is mentioned concept of responsibility, which appears in political discourse in the aim of political life. It was defined factors, which influence to the formation of responsibility, among exterior factors indicated influence of political situation, legislative and institutional provision, social interests.

Key words: literature, responsibility, moral individual, administrative activity, native political traditions.

Постановка проблеми. Більшість зарубіжних і вітчизняних дослідників розглядають політичну відповідальність як різновид соціальної відповідальності, тому вважаємо за необхідне спинитися, передусім, на тих наукових джерелах, які стосуються категорії відповідальності (у тому числі й соціальної) як більш загальних по відношенню до категорії політичної відповідальності.

У першому своєму тлумаченні поняття відповідальності було пов'язане зі становленням античної етики як філософського вчення про чесноти. Для більш пізніх філософських учень аж до епохи буржуазно-демократичних революцій характерним був розрив між моральністю індивіда і його громадянським, політичним життям, що відповідно вплинуло на розуміння відповідальності людини перед суспільством і перед власною совістю.

У сучасному розумінні поняття відповідальності виникає в політичному дискурсі щодо облаштування політичного життя напереродні і під час